

Никоненко Л. В., кандидат психологічних наук,
м.н.с. лабораторії психології політико-правових відносин
ІСПП НАПН України, м. Київ

МЕДІАПРАКТИКИ ЯК ЗАСІБ АДАПТАЦІЇ ДО НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Постановка проблеми. Всесвітня пандемія внесла комплексні зміни у звичний плин життя не тільки мешканців України, а і переважної більшості всього світу. Психологічними особливостями поточної соціальної ситуації є довготривала небезпека життю та здоров'ю, невизначеність найближчого майбутнього, фізична та соціальна депривація, неможливість у звичному режимі здійснювати професійні та навчальні обов'язки, погіршення матеріального стану для значної кількості людей через фінансову кризу, зумовлену карантинними заходами тощо. Для мешканців України реалії сьогодення посилюються травматичними подіями, які відбувалися в Україні впродовж останніх п'яти років (події Революції Гідності (2013-2014 р.), хронічний збройний конфлікт РФ та України, окупація АР Крим та окремих районів Донецької та Луганської областей). Множинність та хронічність ситуацій, в яких існує загроза життю та здоров'ю є обтяжуючими обставинами, що перешкоджають адаптації в нових умовах (American Psychiatric Association, 2013). Конструктивність проживання особистістю або спільнотами надзвичайних ситуацій (і карантинних заходів зокрема) залежить не тільки від ефективності професійної діяльності профільних державних структур. Набувають особливого значення адаптивність особи або окремих спільнот та здатності відновити звичний плин життя або сконструювати принципово новий.

Виклад основного матеріалу. Соціальна, фізична, інформаційна депривація призводить до зростання ролі медійного простору, який стає водночас основним джерелом інформації, засобом підтримки соціальних

контактів, осередком реалізації професійних та навчальних завдань. Поряд з тим, медійна гіперсоціалізація може мати певні ризики для психологічного благополуччя людини. Серед вартих дослідницької уваги вважаємо монополізацію інформаційних потоків з метою маніпулювання свідомістю; складнощі критичного аналізу значних масивів медійного контенту, що призводять до масових панічних настроїв у суспільстві; високу вірогідність формування медійної залежності у значної кількості осіб; збіднення та формалізація соціальних контактів людини тощо. На жаль, ситуація пандемії суттєво розширила коло потенційно вразливих осіб. Якщо раніше фокус уваги дослідників було спрямовано на молодіжні аудиторії, то у ситуації карантинної ізоляції в зону ризику потрапляють всі без виключення соціальні і вікові категорії. Природньо, що для різних вікових та соціальних груп буде виявлено різний профіль користування медіа. Проте загальна тенденція підвищення ролі медіа у формуванні суспільних настроїв, масової політико-правової свідомості сумнівів не викликає. Тому дослідження ролі медійних впливів в умовах надзвичайних ситуацій (пандемії COVID-19, зокрема) дозволить оцінити їх комплексний вплив на масову свідомість і настрої.

На особливу увагу у даному контексті заслуговують медіапрактики, які дозволяють індивідуальним та груповим суб'єктам відновлювати соціальне функціонування (професійне, навчальне, міжособове тощо). Медіапрактики визначено як стереотипізовану, впорядковану активність у медійному просторі при оперуванні контентом, який несе інформацію про події, соціальні явища і процеси в соціумі та передбачає включення суб'єкта у взаємодію з інформаційними ресурсами й користування медіапродуктами. Доведено, що мірою підвищення медіапрактик політико-правового змісту відбуваються зміни у структурі та змістовному наповненні політико-правової свідомості (настанови, уявлення та ставлення) (Никоненко, 2015). Зазначимо, що пасивні, реактивні, активні медіапрактики відіграють виконують різні функції в процесі соціальної адаптації до карантинних заходів.

Пасивні медіапрактики характеризуються споживання контенту без подальшого оперування з ним у медійному просторі (ознайомлення із новинами (у тому числі завдяки «Вікіпедії»); прослуховування, перегляд або комбіноване сприймання релевантних за змістом передач; читання експертних блогів, анекдотів по темі; перегляд медіазвернень). Таким чином, пасивні медіапрактики слугують меті інформаційного насичення, яке дозволяє реконструювати картину світу в умовах невизначеності (шляхи передачі вірусу, способи лікування, статистика щодо динаміки захворюваності, політико-правові та економічні аспекти пандемії тощо).

Реактивним медіапрактикам притаманне реагування на контент, створений іншими (поширення інформації; перепост, обговорення і коментування; спростування недостовірної інформації тощо). Тобто, при реалізації реактивних медіапрактик користувач радше прагне до певної міри впливати на медійний просторі шляхом самопрезентації власної позиції щодо досліджуваної теми

Активним медіапрактикам притаманне створення контенту або активний вплив на зміст медійного простору (медіазвернення; групи координації; «стьобінг»; поширення соціально-значущої інформації; гра в комп'ютерні ігри, в яких розгортається певний контекст; написання та публікації експертних блогів, інформаційні атаки на віртуальних опонентів). Отже, при реалізації активних медіапрактик користувач медіа є активним творцем медійного простору та завдяки свої творчості здійснює вплив на свідомість споживачів контенту.

Висновок. В сучасних умовах пандемії, наслідком якої стали карантинні заходи, медіапрактики набувають особливої значущості. Відхід від офф-лайнного ведення бізнесу або навчання є загальною тенденцією, яка набуває ознак перманентності та масовості. Адже вірусологи не виключають вірогідність повторних хвиль захворюваності (а, отже, і карантинів) через високу мутабельність вірусу. Тому актуальність досліджень соціально-психологічних процесів у пост-карантинному або перманентно карантинному

суспільстві буде зростати. Фактично, гіпервіртуалізація набуває статусу норми, стає запорукою соціального виживання окремих осіб або групових суб'єктів.

Список використаних джерел:

Никоненко, Л.В. (2015). Медіапрактики як чинник становлення політико-правової свідомості студентів. Збірник наукових статей «Психологічні науки: проблеми і здобутки», №8, 144–168.

American Psychiatric Association (2013). Diagnostic and Statistical Manual of mental disorders, fifth edition – Електронне джерело. – Режим доступу: <https://cdn.website-editor.net/30f11123991548a0af708722d458e476/files/uploaded/DSM%2520V.pdf>